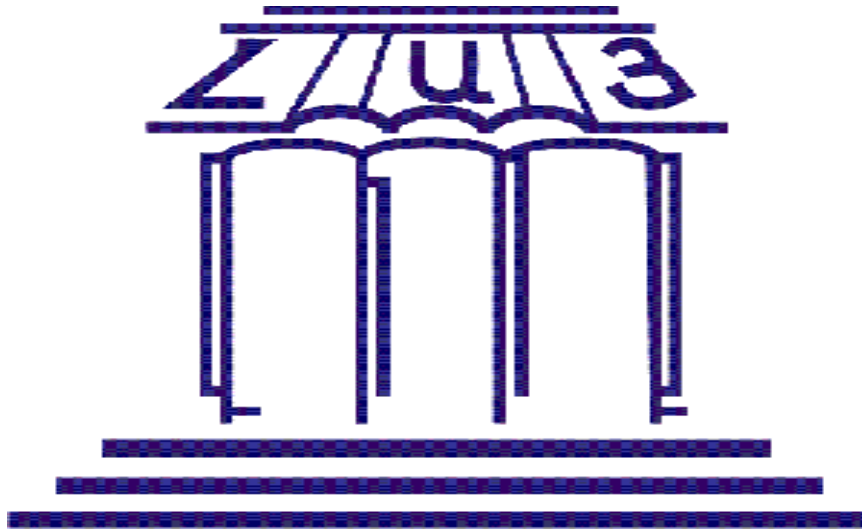

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1731957
վաճառուում է կենտրոն. գրափաճառանոցում:

ՍՂԵՆՏՕԳՕԼԿ ԶԵԽԻ

ԳԻՒՂԻ ՍՈՒՐԲԸ

XI

Թ.ԵՐԳՄ. ԳԻՒՏ ԳԵՆ. ԵԳԸՆԵԸՆՑԻ

(Արտատպած „Արձագանք“ շաբաթաթերթից
1882 № 15.)

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Ջալալյան թ. Զարաձեհի. || Тип. М. Шарадзе.

1892

9-34

N 1357

Վաճառուէ՛ք է՛ Կէնտրոն. գրախաճառ. Կնիքով

ՍՂԵԸՏՈՂՈՂ 266

Handwritten signatures and notes:
Մանգանի
Զ. Լ. Մանգանի
1900

1010
40986

ԳԻՒՂԻ ՍՈՒՐԲԸ

XI

Թ.ԸՐԳԾ. ԳԻՒՏ ԲԸԶ. ԵՂԵՆԵՆՅԻ

(Արտատպած „Արնագանք“ շաբաթաթերթից
1882 № 15.)

1190

Թ. Ի Ֆ. Լ. Ի Ս

Տպարան Ս. Շարաձէի. || Тип. М. Шарадзе.
1892

2011

12 003

20288-4

Дозволено ценз. Тифлисъ, 21-го Мая 1892 г.
Типографія М. Шарадзе, Николаевская ул., 21.

ԳԻՒՂԻ ՍՈՒՐԲԸ

(Գործ 26խացի վիպասան Սվետոպոլկի)

ի փոքրիկ գիւղում կար
մի կօշկակար, որի հա-
մար ինքն Աստուած էլ
կատարեալ սուրբ չէր:
Շատ հոգեբաններ դի-
տած են այն փաստը,
թէ երկար ժամանակ
կօշկակարի եռոտնեակի վերայ
նստելը մարդուս ձգում է միս-
տիկական մոլորութեան մէջ: Ամենալաւ ապա-
ցոյց ձեզ կօշկակար Յակովբ Բօհմէն:
Յայտնի է, որ ամեն մասնագիտութիւն
իւր առանձնութիւններն ու տարօրինակ կող-
մերն ունի, որոնք մի յատուկ դրոշմ են դը-

9/
21100-60

նում մարդու վերայ: Օրինակ, դերձակներն աշխարհի ստեղծման օրից սկսած միշտ նշանաւոր քաղաքագէտներ են եղած, նորերումս այդ ախտը վարակեց նաև պրօֆէսորներին:

Մեր կօշկակարը սուրբ դառնալու կոչում զգաց իւր մէջ և այնպէս անձնատուր եղաւ այս վսեմ, բայց ապարդիւն գաղափարին, որ իւր ամբողջ ուշադրութիւնն ամփոփուեցաւ նորա մէջ: Այս դրութեան մէջ նորա մտքից հանապազօրեալ հացն էլ չէր անցնի, եթէ մի բարեբաղտ գիւղուածով կնոջ մահից յետ մի քանի շահի չմնար նորան: Անորդի Ֆաբիանոսին (այդպէս էր մեր սուրբի անունը) այդ գումարը իւր ամենքին յայտնի խնայողութեամբ և չափաւոր պահանջների շնորհիւ ամբողջ կեանքի համար գոհացուցիչ կարող էր համարուիլ:

Ծերունի Ֆաբիանոսի վսեմ ձգտումների հիմնական կէտն այն էր, որ ամբողջ աշխարհքը սաստիկ փչացած է: Իւր եռոտնեակի վերայ բազմած, նա ամբողջ մարդկութեան մասին մի ամենաանմխիթար գաղափար էր կազմել: Եւ թէ բարձր թէ ցած, ինտելիգենցիայի և ամբողջի մէջ նա տեսնում էր այնչափ անաստուածութիւն, եղծում և անարդարութիւն, որ աշխարհը թւում էր նորան մեղաց ուղիւ:

Նոս, որի մէջ միմիայն ինքն իւր եռոտնեակի վերայ, իբրև կղզի աստուածաշատութեան, բազմած է անսասան: Նախ և առաջ այն գիւղը, որի բնակիչներին կօշիկներ էր մատակարարում ինքը, կատարեալ Սոգոմ էր նորա աչքում: Մինչև անգամ եկեղեցին և նորա պաշտօնեաները բացառութիւն չէին կազմում և ազատ չէին նորա խիստ դատաւճռից: Շատ անգամ Ֆաբիանոսը սրտի խորքից ախ քաշելով էր խօսում կրօնական ջերմեռանդութեան նուազելու մասին, որ ենթարկուած էր զանազան կորստաբեր ազդեցութիւններին և հոգեւորականութեան մասին, որ հէնց ինքն էր սառեցնում իւր հօտը իրանից: Իւր հայեացքները հաստատող ապացոյցներ նա շատ հեռուից չէր վերցնում:

—Ներս մտէք եկեղեցի,—ասում էր նա, —ո՛ւմ սիրտն է լափշտակում սեղանից դէպի տիկին Նանինան, դէպի գանձը և դրամարկները: Ո՞վ է բեմից նախատում իւր պարտապաններին: Ո՞վ:

Պատասխանելու տեղիք չէր մնում: Ամեն մարդ տեսնում էր իւր առաջ աւազերէց հօրը, թէ ինչպէս նա փալլուն, գոհ կերպարանքով իւր զխիկ ձեռքերը հանգիստ դարձնում էր բոլորակաձև փորի վերայ:

—Ո՞վ է պճնասիրութեամբ հագնուում և հիւրանոցներում բիւիարդ ու թուղթ խաղում: Ո՞վ սովորցրեց Եղիսաբէդ—Պարզին կրօնագիտութիւն:

Այս բանով նա ակնարկում էր ամբողջ գիւղին յայտնի մի պատմութեան վերայ, որ արժանի է Բօկկաչիօի գրչին և որի մասին գուցէ դեռ առիթ ունենամ խօսելու: Այս հարցերի ժամանակ ամեն մէկի երևակայութեան առաջ պատկերանում էր Հ. փոխանորդի վայելչագեղ կերպարանքը. նուրբ կտաւիք հագած, օսլալած օձիքով և թեւքերով:

Մի հարց էլ էր պտտում մեր սուրբի՝ չարութեան դէմ պատերազմող գլխի մէջ. այդ հարցը նա այսպէս կը ձևակերպէր.

—Ո՞վ է ձեանում, իբրեւ թէ չէ տեսնում Փաբիանոս անունը կրող մարդու սրբութիւնը:

Եթէ նորա բերանից դուրս թռչէր այս հարցը, հարցնողի առաջ կը կանգնէին անշուշտ աւագերէցը, փոխանորդը և գիւղի բոլոր բնակիչները: Բայց Փաբիանոսը զսպում էր իրան, ինչպէս կը վայելէր մի խստակեաց ճրգնաւորին և երբէք այդպիսի հարց չէր առաջարկում:

Գուցէ ընթերցող տիկիներին շատերը

Փաբիանոսի խիստ յարաբերութիւնը դէպի գիւղական հոգեւորականները նորա չարութեան վերագրեն, բայց, թոյլ տուէք ինձ, յարգելի տիկիներ, յայտնել այդ մասին իմ կարծիքս: Ես կարծում եմ, որ Փաբիանոսին այդ աստիճան խստութեան հասցրել է նորա չափից դուրս կրօնական ջերմեռանդութիւնը: Նա տեսնում էր, թէ ինչ մեծ նշանակութիւն ունի հոգեւորականութիւնն իւր հայրենիքում, այն ինչ—Փաբիանոսի կարծիքով—շատ քիչ օգուտ էր բերում նա. տեսնում էր, որ երկրնքի բանալին, որ կախ էր տուած կղերի գօտիկից, ծածկւում էր ժանգով. տեսնում էր, որ այդ կղերը, բազմելով սիրոյ փառքի մէջ, տարածում էր այդ փառքի մէջ խաւար.... Այն ինչ նա—Փաբիանոսը, փակուած եկեղեցու մի հեռաւոր անկիւնում, կոչուած չը լինելով գործունեայ կեանքի համար, կորչում է աշխարհականների այս ընդհանուր ամբօխի մէջ, նա, որ մանկական հասակից համարում էր իրան Աստուծոյ ընտրեալ, որ հոգունքին մաքրութեան հետ միացնում էր իւր մէջ բոլոր արտաքին տուաւելութիւնները, որ հոգեւորական կոչման մէջ կը լինէր մի կատարեալ և անգին մարգարիտ: Որովհետեւ Փաբիանոսի ամբողջ տեսքը մի տեսակ քահանա-

յական, մինչև անգամ, պէտք է հոգով ասենք, եպիսկոպոսական արտայայտութիւն ունէր: Ճշմարիտ է, սորան համապատասխան չէր նորա փոքր ինչ կարճ հասակը, բայց դորա փոխարէն թագը շատ գեղեցիկ կը յարմարէր նորա լայն, տափակ, դժգոյն աչտերով և պարարտ ու կախ ընկած շրթունքներով զարդարած դէմքին, նորա ցած ու նեղ ճակատին, որի վերայ կախ էին ընկած կարճ խուզած մազերը և հասնում էին մինչև մեծ մեծ և սովորաբար դէպի ցած ուղղուած աչքերը, որոնք սակայն երբեմն կարողանում էին մի գեղեցիկ հայեացք գցել երկնքի վերայ, կը յարմարէր նաև նորա լայն մոխրագոյն վերարկուին, որ նոյն իսկ վզի մօտ ամրացած էր մի ահագին կօճակով և որ քանի գնում էր դէպի ցած՝ այնքան աւելի լայնանում էր ու Փաբիանոսի կարճ հասակին տալիս էր հաւասարակողք եռանկիւնու ձև: Այո՛, արդարև, նորան աւելի եպիսկոպոսական դահի վերայ կը սազէր բազմել, քան կօշկակարի եռոտնետակի վերայ:

Իւր ընդունակութիւններն աւելի լաւ գործ դնելու, կամ, աւելի ճիշտն ասել, գոնէ մի քանի հոգի յաւիտենական կորստից փրկելու համար, նա հիմնեց մի առանձին կարգ, եղ-

բայրսիրութիւն — սրբոյն Փաբիանոսի: Կարծում եմ որ նա շատ էր համակրում իր պաշտպան սուրբին, որովհետև ինքն էլ միւսնոյն անունն էր կրում: Սուրբի պատկերի առաջ կանթեղի լոյսն անպակաս էր: Իսկ լոյս քիչ չէր հարկաւոր սուրբ Փաբիանոսին. բացի մօրուքից, մի կտոր քթից և սպիտակ աչքերից, սուրբի մարմնոյ բոլոր մնացած մասերն և շորերը ծածկած էր անթափանցելի խաւարով: Այդտեղ, այդ խորհրդաւոր պատկերի առաջ, կօշկակարը ժողովում էր իւր աշակերտներին ու հետևողներին, այս աշխարհի եղծումների մասին հոգեշահ զրոյցներ անելու, միաբան աղօթելու և չնաշխարհիկ Փաբիանոսին գովաբանելու համար:

Նորակազմ եղբայրութիւնը շատ մեծ չէ. նա չորս անդամից էր բաղկացած, որք էին՝ այրի Նաֆրանկովա — մի կենդանի օրինակ սրբակենցաղ պարզութեան, ժամանակից ալլադունած կարմրադէմ Վօրշիբեանկա, կիսախուլ պառաւ Դօնատա և վերջապէս, միանգամայն խուլ և անատամ Բարբարան:

Իմ պատմութիւնս սկսում եմ այն ժամանակից, երբ այդ եղբայրութեան հետ միացաւ մի նոր անդամ, որին Փաբիանոսը հետևեալ կերպով զրաւեց: Մի անգամ նա վերադառ-

նում էր խաշխաշի կարմիր ծաղիկներով ծածկած դաշտից, որ նորա սեպհականութիւնը լինելու պատիւն ունէր: Փաբիանոսի կերպարանքը խաղաղ էր, գոհ և երջանիկ. նորա շուրջ ամեն ինչ ծաղկում էր, անուշահոտ բուրում, երգում, պերճութիւն և փափկութիւն արտայայտում: Նորան այնպէս էր թւում, թէ բնութիւնը հրճում է իրանով: Հասնելով տախտակէ կամրջին, որ ձգուած էր մի վճիտ և կարկաչահոս առուակի վերայ և որ պէտք էր անցնել գիւղը գնալու համար, Փաբիանոսն ականջ կանգ առաւ: Միւս ասիին, Նափրանկովա տատի խրճիթի մօտ կանգնած էր մի օրիորդ կարմիր շրջագգեստը փոքր ինչ վերքաշած և տաշտով լուացքը ձեռքին և արեգակի այրող ճառագայթներից աչքերը ձեռքով ծածկելով՝ նայում էր հեռու մի տեղ: Մի գեղեցիկ դէմք, կզակի վերայ փոքրիկ փոսիկ, սիւսեռի ծաղկի պէս առաձգական շրթունքներով և բաց խարտեաշ մաղերով, որոնք ազատ սփռուած էին բոլորաձև ուսերի վերայ... Փաբիանոսն աչքերը ցած թողեց, բայց ներքևից էլ առուակի մէջ տեսաւ երկու վայելչագեղ, սիրուն ոտներ, որոնք անյայտանում էին շրջագգեստի ծալուածքների մէջ: Նա աչքերը գցեց դէպի երկինքն և առաջ գնաց: Մի

րոպէից լետ, չգիտեմ թէ ինչու, լետ նայեց և տեսաւ Նափրանկովա տատի դռան շէմքում վայելչակազմ լուացարարին:

Միւս օրը սրբոյն Փաբիանոսի եղբայրութեան ընդհանուր ժողովում Փաբիանոսը հարցրեց Նափրանկովա տատին.

— Ես լսեցի, որ ձեզ մօտ մի աղջիկ է բնակում...

— Լիւղկան... Այո, քրոջ մահուանից լետ որբ մնաց: Ես ինձ մօտ բերի, ինչ անենք. ուր գնար...

— Այո, դա բարի գործ է: Բայց, սիրելի քոյր, ամեն բան մարմինը սնդեղու մէջ չէ պարունակում. միմիայն հացով չէ ապրում մարդս... Երբ նա արտասանում էր այս խօսքերը, նորա ձայնը խիստ լանդիմանութիւն էր արտայայտում: Նափրանկովան իսկոյն հասկացաւ, թէ ինքն ինչ բանի մէջ լանցաւոր էր գտնուել, բայց փորձեց արդարանալ:

— Նա գեռ այնքան երիտասարդ է, անփորձ է, որ...

— Հէնց այդ պատճառով, — պատասխանեց Փաբիանոսը, — հէնց այդ պատճառով: Նա այն հասակումն է, երբ ինքը պահապան-հրեշտակն էլ չէ կարող պահպանել նորան չար գործերից: Հազարաւոր որդայթներ են սպառ-

նում են նորա անմեղութեան: Եւ եթէ որ
ընկնի... Ո՞վ կը լինի այն ժամանակ պատաս-
խանատու Աստուծոյ առաջ դորա համար:

Հետեւեալ ժողովին ներկայ էր արդէն եղ-
բայրութեան մի նոր անգամ—Լիւդկան, որին
բերել էր իւր հետ Շափրանկովան, այդ բանի
համար վարձատրուելով Փաբիանոսի մի երախ-
տագիտական հայեացքով, որն այս անգամ
չգիտեմ ինչու մի առանձին գրգռուած դրու-
թեան մէջ էր: Նա այնպիսի զգացմունքով
աղօթեց առ Մարիամ սուրբ կոյսը, այնպիսի
քնքուշիկ դողդոջուն ձայնով, առաստաղին կը-
ցած աչքերով, որ նորա ամեն մի խօսքը կա-
պում կաշկանդում էր ունկնդիրների սրտերը.
մինչև անգամ խուլ Բարբարան էլ ընկղմուե-
ցաւ ընդհանուր զղջման մէջ և նորա գէմքի
վերայ այնպէս փայլեցին արտասուքի կաթիլ-
ները, ինչպէս ցօղի կաթիլը դեղնած տերևնե-
րի վերայ: Բաժանուելիս Փաբիանոսը բոլո-
րին ձեռք տուեց, որ առաջ չէր լինում: Լիւդ-
կան էլ արժանացաւ ձեռքի ջերմ սեղմելուն:

Հետեւեալ անգամ նա աւելի սրտաշարժ
ձեռով բաժանուեցաւ իւր հօտից. մօտենալով
Շափրանկովին, գրկեց ու համբուրեց նորան,
յետոյ համբուրեց Վօրշիլեանկին ու Գօրօտա-
ին, նորան յետ չկասեցրին նաև Բարբարայի

ցամաքած շրթունքները: Վերջապէս, գրկա-
բաց մօտեցաւ Լիւդկին, բայց սա շտապով փա-
խաւ նորանից և գոգնոցով ծածկեց երեսը:
Փաբիանոսը ձեռքերը ցած թողեց, զայրացաւ,
յօնքերը կիտեց, բայց ոչինչ ձայն չհանեց:

Սակայն դորա փոխարէն միւս ժողովում
նա բոլորովին ջարդ ու փշուր արեց ամբողջ
մարդկութեան հպարտութիւնը, ունայնութիւ-
նըն ու դատարկութիւնը: ապացուցեց, որ
Ֆիզիքական գեղեցկութիւնը՝ գին չունեցող մի
ապրանք է, անպտուղ ծաղիկ է, որ մի գիշե-
րուայ մէջ թառամում է և ընկնում. յետոյ
ցոյց տուեց այն անձանց տխուր ապագան, ո-
րոնք, հեռացնելով իրանց սրտերն երկնքից,
ուղղել են երկրիս վերայ և Բրենգելի երևա-
կայութեան վայել գոյներով նկարագրեց նոցա
տանջանքները: Եւ երբ իւր այդ սպառնալիք-
ների ժամանակ, պատահմամբ մի հայեացք
ձգելով Լիւդկին, նկատեց նորա շրթունքների
շուրջը յօրանջելու անտարակուսելի հետքեր,
նորա բարկութեանը չափ չկար: Մի խիստ
յանգիմանութիւն ստացաւ մատաղատի յան-
ցաւորը:

Այս անգամ նիստը վերջացաւ առանց
համբույրների:

Չնայելով այն ակներև յանցաւորութեան,

որ նկատուում էր Լիւդկաի վարք ու բարքի մէջ, չնայելով նորա աշխարհային թեթեւամտութեանը, որ հեռու էր պահում նորան ճշմարտութեան ճանաչողութիւնից, Փաբիանոսը մեծ աշխուժով անձնատուր եղաւ նորա հոգու փրկութեան գործին: Նա համոզում էր Շափրանկովա տատին պահպանել օրիորդին, մանաւանդ չթոյլ տալ նորան մասնակցելու գիւղական խաղերին և գուարճութիւններին ուրիշ, արդէն անյոյս կերպով կորած, օրիորդների և մանաւանդ երիտասարդների հետ, որոնց համար անշուշտ պատրաստ է արդէն եռացած կտրէ կարասը... Ինքն էլ իւր կողմից երբեմն հեղութեամբ ու քաղցրութեամբ համոզում էր Լիւդկին հեռացնել իւր դէմքն աշխարհից և սնոտի բաներից, երբեմն էլ նախատական ազգու խօսքով, մի առանձին աշխուժով, կենդանի նկարագրում էր յանցաւորութեան զարհուրելի հետեանքները: Նորա աշխուժը չկոտրեց նաև այն հանգամանքը, որ Լիւդկի մէջ, փոխանակ դստերական հաւատարմութիւն գտնելու իւր հայրական հոգացողութեան համար, սառն անտարբերութեան հանդիպեց նորա կողմից, և մինչև անգամ թշնամութեան: Անգործութեան և թերահաւատութեան հոգին արմատացրել

էր նորա մէջ մեղքի սերմերը: Բայց Փաբիանոսը չէր վհատում:

Մէկ անգամ, ճաշից յետոյ, նա մտաւ Շափրանկովա տատի խրճիթը և մի տեսակ պարզութեամբ և անկեղծութեամբ ասաց նորան.

— Սիրելի բարեկամս: Այս գիշեր մի հրաշալի երազ տեսայ: Սուրբ Փաբիանոսն երեւեցաւ ինձ և հրաւիրեց, որ անյապաղ ճանապարհ ընկնեմ Բօրօշտին սուրբ վայրերին երկրպագութիւն տալու: Իմ պաշտպանիս ցանկութիւնը կատարելու համար այսօր և եթ պատրաստուում եմ հեռու ճանապարհ գնալու: Սիրելի բարեկամ, մի մեծ խնդիր ունիմ ձեզ մօտ. երեք-չորս օր ես տանը չեմ լինի, և որպէս զի չար մարդիք, իմ բացակայութիւնիցս օգուտ քաղելով, չգրկեն ինձ և այն համեստ կարողութիւնից, որ թողնում եմ իմ խրճիթ մէջ, թոյլ տուէք Լիւդկին գոնէ մի գիշեր այնտեղ անցկացնել և պահպանել գոյքս: Պարզ չը մնալու համար այնտեղ կարող է նա գտնել քանի մի աստուածաբանական գրքոյկներ և համեստ ընթրիք: Ձեզ ես չեմ ուզում նեղութիւն տալ, դուք կարող էք տանը մնալ:

Շափրանկովան սիրով համաձայնեցաւ և Փաբիանոսի հետ միասին դուրս գնաց, գոնէ

մի փոքր տեղ ուղեկցելու նորան: ձանապարհին նորա հետ միացան հոգեւոր եղբայրութեան մնացեալ անդամներն և խիստ լուռ թիւն պահպանելով հասան մինչև առաջին պատահած խաչը գիւղից դուրս, որտեղ, մի քանի սրտաշարժ խօսքերից յետոյ, որ արտասանեց Փաբիանոսը, յուզուած բաժանուեցան միմեանցից:

Կանաչք գեռ էլի երկար ժամանակ արտասուելից աչքերով նայում էին դանդաղ քայլերով գնացող լայն վերարկու հագած ըստուերին, որ սակայն լուսաւորւում էր ծագող արեգակի կարմրափայլ ճաճանչներով:

Երբ նոքա վերադարձան գիւղը, սկսեցին խօսել Փաբիանոսի հրաշալի տեսիլքի մասին: Ի միջի ալոց, Շաֆրանկովան հաղորդեց միւսներին Փաբիանոսի ընտրած նախազգուշական միջոցները, ամբողջովին ապահովելու համար իւր կարողութիւնը, աւելացնելով թէ ինքն էլ կը մնայ Լիւդկի մօտ գոնէ մինչև կես գիշեր, որպէս զի նա միայն ու թիւն չէր աշէ: Բայց սակայն, նորա այս վերջին խօսքը լիովին ճշամբիտ չէ: Ես կարծում եմ, որ Շաֆրանկովան մտադիր չէր օրիորդին մենակ թողնել, մտաբերելով Փաբիանոսի պատուէրը «առանց հսկողութեան չթողնելու նորան»:

Վօրշիլեանկան յայտնեց, թէ ինքն էլ պատահաւ է գիշերը նոցա հետ անցկացնել:

— Լիւդկան կը կարգայ մեզ համար մի որ և է բան այն կրօնական գրքերից, որ թողել է Փաբիանոսը, — աւելացրեց նա:

Դօրօտան և Բարբարան հետաքրքրութիւնից իրանք էլ ցանկութիւն յայտնեցին ընկերանալ նոցա, որպիսի առաջարկութիւնն ընդունուեցաւ ընդհանուր համակրութեամբ:

Այսպիսով սրբոյն Փաբիանոսի եղբայրութիւնն իւր բոլոր կազմութեամբ հաւաքուեցաւ նորա անուանակցի խաղաղ օթեանի մէջ — մի փոքրիկ տանը, որ գտնուում էր գիւղի ծայրին: Սեղանի վերայ երևեցան գրքեր և փայտէ մոմակալի մէջ ամբացրած ճարպէ մի կիսալրեալ մոմ, իսկ նոցա կողքին մի լաւ կտոր խոզի ապուխտ և — թերևս զարմանալի թուայ այս — մի բարձր ու նեղ շիշ, որի մէջ, զգուշաւոր հետազօտութիւնից երևաց, որ գինի կար: Ամենքը զարմացան Փաբիանոսի այսպիսի նախատեսութեան և շուայլութեան վերայ, զարմացան, որովհետև նորա աղքատութիւնը, խնայողութիւնն ու ժուժկալութիւնը վաղուց արդէն յայտնի էր ամենքին: Երբ զարմանքի առաջին տպաւորութիւնն անցաւ, աւելի հանգիստ մտածման նիւթ դառաւ հե-

40985
0101

տւեալ հարցը, — բոլոր այնտեղ գտնուած իրերը պէտք է միմիայն Լիւդկի կարգադրութեան յանձնել, թէ կարող է մասնակցել այդ ամենի մէջ նաև ամբողջ ընկերութիւնը: Կարճատեւ դատողութիւնից յետ ձայների մեծամասնութիւնը հակուեցաւ դէպի վերջին որոշումը և հակառակ կուսակցութեան յաջողեցաւ հրաժարուիլ բացառապէս Լիւդկին յանձնուած գրքերից, միայն այն պայմանով, որ սա բարձր ձայնով կարգայ:

Երբ այլ ևս գինին և ապուխտը, հատնելու պատճառով, չէին հետաքրքրում ընկերութեան, ձեռնարկեցին գրքերի քննութեան: Ընդամենը երեք գիրք կար. նոցանից մէկն այսպիսի վերնագիր ունէր. «Սրտի դրախտ կամ սիրոյ կտտակ». միւսը «Իսպանական ասպետ Դօն-Ժուանի անհաւատալի արկածներ», իսկ երրորդ գրքի վերնագիրը պատուած էր:

Աստուածապաշտ կանայք, յոյս ունենալով գտնել այդտեղ սրբոց կենսագրութիւններ կամ որպիսի և իցէ կրօնական գրուածներ, ոչինչ չէին հասկանում Սրտի դրախտ և Իսպանական ասպետ վերնագրերից. դոցա համար այդ մի հանելուկ էր դառել: Շուտով, սակայն, նոցա ունեցած հաւատն իրանց ուսուցչի անմեղանչականութեան վերայ, ծնեց-

րեց նոցա մէջ այն համոզմունքը, թէ այդ գրքերի մէջ ոչ մի աշխարհային, ունայն և վտանգաւոր միտք չկայ ու չի կարող լինել:

Դօն-Ժուանի և Սրտի դրախտի վերաբերութեամբ համաձայնութիւն չկայացաւ նոցա մէջ, թէ որին պէտք է նախապատուութիւն տրուէր, ուստի և կանգնեցին երրորդ գրքի վերայ, որի կազմի թուղթը պատուած էր:

Ամենքը պատրաստուեցան լսել ճշմարիտ առտուածալաշտական զգացմունքներով լցուած: Լիւդկան սկսաւ կարդալ.

— «... Ամուրի ազամանդով սրուած ոսկէ սլաքը թափանցեց բրիւսսէլեան անկուածների ձիւնի նման սպիտակ վահանը մինչև սառցէ կուրծքը և»...

Ընթերցողներս դիւրաւ կարող են հասկանալ, որ այսպիսի գրաւիչ սկզբնաւորութիւն ունեցող գիրքը պատուած թերթի վերայ այնպիսի մի գրաւիչ վերնագիր ունէր, ինչպէս «Մարկիզուհու զգեստը», իսկ ինքը վերնագիրը թոյլ է տալիս ենթադրել, որ գրքի մէջ բազմաթիւ հետաքրքիր արկածներ պէտք է ունենար այդ զգեստը: Հագիւ թէ հարկաւոր լինի աւելացրել, որ դա թարգմանութիւն էր ֆրանսերէնից:

Լիւդկան շարունակեց կարդալ:

Վօրշիլեանկան ուշադրութեամբ ականջ
էր դնում և երբեմնապէս, իրրև համաձայ-
նութեան նշան, գլուխ էր տալիս: Դօրօտան
քնած էր, Շաֆրանկովան աշխատում էր չը-
քնել, իսկ պառաւ Բարբարան, գլուխն այս
և այն կողմ տանել բերելով, անշուշտ զմայ-
լելով զրքի իւր համար անհասկանալի խոր-
հրդաւոր, աստուածային մտքերի վերայ, իւր
նիհար մատներով կամաց կամաց դարձնում
էր արծաթէ փոքրիկ խաչերով զարդարուած
սև տէրոգորմեան: Երկարատև ընթերցանա-
թիւնից յետոյ, Լիւզկան վերջացնելով ամե-
նահետաքրքիր պատկերներից մէկը, յանկարծ
կանգնեց և ապշած ու տարակուսած նայեց
ամենքին: Այժմ միմիայն նա հասկացաւ, թէ
ինչու թոյլ տուին իրան կարգալ մինչև այն-
տեղ, ուր հեղինակը շարում է մի շարք կէ-
տեր, ընթերցողի երևակայութեանը ազատու-
թիւն տալով. Դօրօտան քնած էր, ինչպէս
անում էր և ամեն ժողովներին. Շաֆրանկո-
վան, անշուշտ այդ զրքի խայտառակ ուղղու-
թեան տպաւորութեան տակ՝ ընկել էր Մօր-
ֆէյի գիրքը. Վօրշիլեանկան, գլուխը պատին
դէմ դնելով, անբնական կերպով քիթն ու
երեսը կարմրած, քաղցր քնի մէջ գինի էր
երազում. խուլ Բարբարան, աչքերը փակած՝

կարծես թէ քնած լինէր և միմիայն համրի-
չի անձայն շարժողութիւնը ցոյց էր տալիս
հակառակը:

Լիւզկան գիրքը վայր դրեց: Մօմը բոլո-
րովին այրուել էր և յանկարծ մեծ, պայծառ
լեզուանման բոց արձակելով՝ բոլորովին հանգաւ:

Ամբողջ սենեակը մութը խաւար պա-
տեց. միայն անկիւնում կանթեղի աղօտ լոյսը
հազիւ հազ լուսաւորում էր ս. Փաբիանոսի
մօրուքի, քթի ծայրի և աչքերի փոխանակ կո-
լոր սպիտակ բծերի գծադրութիւնը:

Օրիորդն աչքը գցեց լուսամուտին: Ծա-
ռերի սև ճիւղերի միջից փայլում էին աստ-
ղերը. նա գլուխը դրեց ձեռքերի վերայ. նո-
րա կուրծքն այդ անհասկանալի ցնորքներից
և փափկութեան զգացմունքներից չափազանց
բարձրանում էր:

Յանկարծ նա վեր թռաւ: Լուսամուտից
բլրաձև մի մութ ստուեր երևաց: Լուսամու-
տը, որ փակած չէր, այլ միմիայն յետ դրած,
դրսից տուած մի թոյլ հարուածից, կամաց
բաց եղաւ: Եռանկիւնի ստուերը ներս մտաւ
լուսամտից և վայր իջաւ սենեակի ներսը յա-
տակի վերայ:...

Լիւզկան ահ ու դողով վազեց Վօրշիլեան-
կի մօտ, որ զարթելով ձեռքերը մեկնեց, այդպի-

սով զարթեցնելով նաև Հանգիստ քնած Դօ-
րօտաին, որ իւր կողմից անՀանգիստ արաւ
իւր ուսի վերայ Հանգստացած Շափրանկովա
տատին:

— Այս կողմ նայեցէք, շշնչաց Լիւդկան:

Քնաթաթախ աչքերը տրորելով, կանայք
նայեցին լուսամտի կողմը, որտեղից մօտե-
նում էր մուլթ ստուերը: Այժմ կարելի էր ո-
րոշել, որ դա մի կարճահասակ մարդու ստուեր
էր: Յանկարծ սենեակը լուսաւորուեցաւ և
կանայք զարմացած աղաղակեցին, տեսնելով
առաջներին իրանց մեծաւորին և ուսուցչին
մատների պճեղների վերայ կանգնած, այդ-
պիսի անբնական դրութեան մէջ Հազիւ կա-
րողանալով Հաւասարակշռութիւն պահպանել:
Մի ձեռքի մատները նա դրած ունէր շքը-
թունքին, իսկ միւսով բռնած ունէր մի փոք-
րիկ լապտեր, որ իսկոյն Հանել էր վերար-
կուի տակից:

Փաբիանոսի կերպարանքի վերայ կարելի
էր նկատել տարակուսանք, երկիւղ, լուզմունք:
Նա արագութեամբ լետ քաշուեցաւ, կարծես
թէ կայծակը խփեց, ձեռքերը թուլացած փայր
թողեց և լապտերը գլորուեցաւ գետին: Երբ
լապտերը նորից բարձրացրեց, նորա գէմքը
(ով գիտէ, գուցէ այն պատճառով, որ խոնար-

Հուեցաւ) բոլորովին կարմիր էր, թէպէտև
երկիւղի արտայայտութիւնը տեղի տուեց մի
տեսակ լուսահատ լրբութեան:

— Ինչ, արդէն լետ եկա՞ք, — խելքը գլխին
Հաւաքելով ամենից առաջ Հարցրեց Վօրշի-
կեանկան:

— Հ'մ... այո՛, ճիշտ է... լետ դարձայ...
այո՛, այդպէս է... ճշմարիտ է, վերադարձայ,
պատասխանեց Փաբիանոսը:

Այս «Հմ» բառը նորա սովորական սա-
Հուն ոճի վերաբերութեամբ փոքր ինչ խորթ էր:

— Այն էլ լուսամտից...

— Հ'մ... այո՛... լուսամտից: Դուռը փա-
կած էր:

— Ի՞նչ է պատահել ձեզ: Դողեր են լար-
ձակուել, թալանեցին...

— Թալանեցին. Հ'մ... էհ, չէ:

Նա մի ըսպէ լուեց, բայց լանկարծ, կար-
ծես մի լուսաւոր միտք յղանալուց քաջալե-
րուելով, ուղղուեցաւ, գլուխը բարձրացրեց,
աչքերը դարձրեց դէպի վեր և մի այնպիսի
ձայնով, որի մէջ այլ ևս չէր նկատուում նախ-
կին երկիւղն ու շփոթութիւնը, այլ ընդհա-
կառակն, քաջութիւն և միամտութիւն, ասաց.

— Ճանապարհին միտս ընկաւ, որ չեմ
Հոգացել բաւականաչափ իւղ ածելու սրբոյն

Փաբիանոսի առջև կախած կանթեղի մէջ:
Այն զարհուրելի միտքը, թէ կարող է մի
րոպէ անգամ ճրագը հանգչել ս. Փաբիանոսի
առաջ, ստիպեց ինձ վերաշառնալ:

Եւ իբրև իւր խօսքերին ապացոյց իւղ
լցրեց կանթեղի մէջ:

Ս. Փաբիանոսի կարգը մինչև այսօրս էլ
գոյութիւն ունի և նորա հոգին էլի մեր կօշ-
կակարն է, որ իւր սրբութեամբ այն բարձ-
րութեան է հասել, որտեղից այլ ևս անտեղի
է լիջել հայր փոխանորդի սիրահարութեան
փոքրիկ արկածը Եղիսաբէթ—Պարզի հետ,
ուստի և, ես էլ նորա օրինակին հետևելով,
լռութեամբ եմ անցնում:

Խմբից դուրս ելաւ միմիայն Լիւդկան և
իւր հոգին ծախեց սատանային, որովհետև,
ինձ քաջ յայտնի է, որ նա պսակուեցաւ մի
շատ գեղեցիկ որսորդի հետ:

ԳԻՒՏ ՔԱՀ. ԱՂԱՆԻ

Թարգմանութիւններ

- 1 Հաւատարմութիւնն ամեն արգելքների
յաղթում է Փ. Հոֆմանի. 1877 . — 40
 - 2 Խաւարից դէպի լոյս. Փ. Հոֆմանի 1877 — 40
 - 3 Դոն Բիշօտ լամանչեցի. Մ. Սէրվանտէսի
1878 (սպառուած) . . . — 70
 - 4 Գէորգ Ռօլլէստօն. վէպ 1879. . — 60
 - 5 Երրորդ ոսկի առակ Լակիդէի (պարզ և ա-
տուած Ս. Պ. Ֆրէօրէիւան ընկ. կող-
մից) 1879 . . . — 15
 - 6 Ռօրինզօն (Հրատ. Թիֆլ. տպագր. ընկե-
րութեան) 1881. . . — 60
 - 7 Չէստէրտօնի ժառանգը. պատկ. 1882. 1 —
 - 8 Ակտէա. տ. Սիսօեվայի 1885 . . — 50
 - 9 Եան Էրնստ Սմօլեար Ն. Եանչուկի 1885 — 20
 - 10 Արծուի մտածմունքը, պրօֆ. Մ. Բօգդան.
1892 . . . — 05
 - 11 Գիւղի սուրբը, Ավետոսպօլլ չէխի 1892 — 10
- Աշխատութիւնները
- 12 Աղօթատետր, ր. տպ. 1889 . . — 10
 - 13 Կրօնի դասագիրք ա. տ. 1888. . — 15
 - 14 " " ր. տ. Գ. տպ. 1891 — 25
 - 15 " " գ. տ. Գ. տպ. 1890 — 25
 - 16 Տօմար և տօնացոյց Հայաստանեայց ս.
Եկեղեցւոյ 1890. . . — 50
 - 17 Պատի օրացոյց, ժամանակագրութեամբ.
չորրորդ տարի 1892 . . . — 75
 - 18 Ծոցի օրացոյց. Տինգերորդ տարի 1892 — 15
 - 19 Կարնոյ գաղթը. 1891 . . . — 10

Մամուլի տակ է Դիկկէնսի „Կեանքի դպրոցը“: